

Türk Büyükleri**Prens Sabahaddin Bey
Hayatı-Şahsiyeti-İlmî Hüviyeti**

Yazan : SELÂHADDİN DEMİRKAN

KENDİSİ ömrü boyunca, hiç bir yerde (Prens) lâkabını kullanmamış olan Sabahaddin Beyin hayatı ve eserleri hakkında bir hayli şey yazılmıştır. Buna rağmen onu yakından veya uzaktan tanıyan aydınlarımızın sayısı tahminime göre otuz kırkı geçmez. Neden böyledir bu? Sorunun cevabını başka vakit veririz.

Şimdi evimdeki kitaplığımın bir gözünden ona ve mensubu bulunduğu ilmî meslek'e ait eserlerin yanında yer alan büyük bir zarfı yerinden alıyor ve içindeki oldukça kabarık ha-

Prens Sabahaddin Gençliğinde

cimli gazete kesiklerini ve bir takım notları masamın üzerine yayıyorum. İşte bu anda, bu da rıcık yerde, hemen yüz elli yıllık Türk Tarihi'nin bir kısım clayları gözlerimin önünde âdetâ canlanıyor. Kendi kendime «hey gidi günler hey», diye mırıldanıyorum ve böyle bir içten seslenişe bir fotoğrafın soluk çehresinden şöyle bir cevabın verildiğini işitir gibi oluyorum: «Umüt kesilmez, yoluna devam et...»

O'nu yakından tanımak bah-tiyarlığına eremedim. Fakat 1908 ile 1914 yılları arasında, henüz çocuk denecek yaşlarda, bir gazete muhbiri olarak Babıâli denen hengâmeli çevrede bir kaç defa görmüştüm. Bu çağdağalı yıllarda günlük gazeteleri ve diğer dergileri okurken, sık sık onun isminin geçtiğini görürdüm. Bu arada Tanin isimli gazetede ona karşı şiddetli hücumlar da bulunan yazıları da okurdum. Ama doğrusu, şimdiki gibi, o zamanın bu kabil cereyanları hakkında açık bir fikrim, bir anlayışım yoktu.

Aradan yıllar geçti. Trablus, Balkan, Birinci Dünya Harpleri ve nihayet Millî Kurtuluş savaşı oldu. Ne baş döndürücü günler yaşadık ya Rabbi... ve sonra Mustafa Kemâller, Atatürk'ler... İnkilâplar, devri. «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» devri... Sonra demokrasi ve sonra çok partili devir. Nihayet 27 Mayıs ve İkinci Cumhuriyet...

Şimdi başımı ellerimin içine almış, düşünüyorum:

Devirler geçiyor. Amma şu «hakiki mürşit» olan ilim devri bir türlü gelemedi ve gelmiyorsa... Neden? Bu sorum üzerine önümdeki fotoğraftan gene bir takım sözler geliyor sanki:

— «Türkiye'nin gerçek inkılâbı ancak içtimai reformlarla ve bunlar da bir (Kendini tanıma ilmi) ile mümkündür», diyor bana. O zaman O'nun şahsî teşebbüs ve ademi merkezîyet) formülü, İlmî İçtima' dediği (Science sociale) mektebinin tecrübeci, müşahedeci metodu ve sonra (Türkiye nasıl Kurtulabilir) kitabı ile orada yazılı bir takım kalkınma şartları tekrar zihnimde canlanıyor.

O bir dâhi mi idi? Hayır. O bir kâşif miydi? Hayır! O bir idealistti ve özbe öz, halis ve muhlis bir Türk'tü. Ömrü boyunca her türlü eza ve cefaya katlandığı halde, hiç bir an bu vasfını kaybetmedi ve öylece öldü.

Bu satırların naçiz yazarı, otuz yıldan beri onun ardınca yürümüş, bize tanıttığı ilim me-todunun ışığı altında Anadolu'yu dolaşmış, köy dâvası ardınca koşmuş, idarî işlerde gene onun verdiği derslerle çalışmış, milletçe kalkınma muammasının düğüm noktasını bulmuş... Fakat işte o kadarla kalmış bir adamdır. Yani, bir takım inkılâplara rağmen, Türkiye'nin ana davaları henüz hal yoluna girememiştir, demek istiyor bu adam.

Şimdi bu uzun bahsi burada bırakarak asıl sadede gelelim.

İkinci Sultan Abdülhamid'e daha Şehzadeliği zamanında, kendisile yakından görüşen bazı devlet adamlarına, tahta geçtikten sonra Kanunu Esasî'yi ilân edeceğini vadetmiş ve bu vadini de tutmuş, fakat az sonra da -bir takım sebepler tah-tında- vaitlerinden geri dönmüş ve Mebuslar Meclisini fes-hetmişti.

Padişaha kafa tutanlar vardı. Bunların arasında kendi damadı bir paşa da bulunuyordu: Mahmud Celâleddin Paşa.

Damad Halil Rifat Paşa'nın oğlu olan bu zat, Sultan'la artık geçinemeyeceğini anlamış ve Sabahaddin ile Lütfullah isimli iki oğlunu yanına alarak 14 Aralık 1899'da deniz yolu ile Fransa'ya kaçmıştır. Kendisinden önce Fransa'ya kaçmış bulunan ve o zaman kendilerine Jön-Türk denen ihtilâlcilerle birleşerek, 18 Ocak 1903 tarihine, yani ölümüne kadar Sultan'la mücadele etmişti.

Paşa'nın ölümünden sonra röbet oğlu Sabahaddin'e geçti.

1877 yılında dünyaya gelen Sabahaddin Bey daha küçük yaşlarında iken Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenmişti. Müsbet ilimlerle son derecede ilgilieniyordu.

İlk yıllar kendi âleminde tetkiklerde bulunurken, zamanın siyasî olayları da gözünden kaçmıyordu. Jön-Türkler'le temasa başlamıştı. Fakat onun siyasî fikirleri ötekilerinden daha başka bir temele dayanıyor du. Okuduğu eserler arasında «Anglo-Saksonların üstünlük sebepleri» isimli bir eser de bulunuyordu. Bu eseri yazan Edmond Demulin'di. Burada Fransızların sosyal bünyesile İngilizlerinki arasında kıyaslamalar yapılıyor ve Anglo-Saksonların şahsiyeti ve terbiye tarzı üzerinde duruluyor, böyle bir terbiye sisteminin Fransızlar için biçilmiş kaftan olduğu neticesine varılıyordu.

(Devam edecek)

